

Tanzimat Dönemi Türk Romanında Ataerkillik ve Eril Söylem

Yazar

Dr. Özden Savaş

ISBN: 978-605-2233-88-7

1. Baskı

Ağustos, 2020 / Ankara

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 354

Web: grafikeryayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,

Baskı ve Cilt

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık
Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

1. Cadde 1396. Sokak No: 6

06520 (Oğuzlar Mahallesi)

Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafiker@grafiker.com.tr

Web : grafiker.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	7
------------	---

GİRİŞ

Ataerkillik, Eril Dil ve Eril Söylem.....	11
---	----

BİRİNCİ BÖLÜM

Tanzimat Döneminde Ataerkillik.....	31
-------------------------------------	----

İKİNCİ BÖLÜM

Tanzimat Dönemi Türk Romanında Ataerkillik ve Eril Söylem.....	45
2.1. Felâatun Bey'le Râkım Efendi.....	48
2.2. İntibah.....	65
2.3. Cezmi.....	79
2.4. Sergüzeşt.....	96
2.5. Müşâhedat.....	105
2.6. Zehra.....	124
2.7. Araba Sevdası.....	134

SONUÇ.....	139
------------	-----

KAYNAKLAR.....	143
----------------	-----

ÖNSÖZ

Türk Edebiyatının yeni ve öncekinden oldukça farklı bir döneme girdiği Tanzimat, yaşananlara ve ortaya konulan ürünlere bakıldığında Yeni Türk Edebiyatı için “özel” bir dönem olarak etkisini sürdürmektedir. Tüm koşulları ve etkileriyle “geçmiş” bir dönem olduğu için bunu çok daha iyi anlamlandırabildiğimiz Tanzimat Dönemi Edebiyatı, çok çeşitli açılardan incelense de hala yeni problemlerle araştırılmaya ihtiyaç duymaktadır. Edebiyatın sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel vb. birçok alanlarla bağının ne derece güçlü olduğu bilinen bir gerçektir. Batılılaşma, modernleşme ya da yenileşme, nasıl adlandırılırsa adlandırılınsın, bu dönemin romanı da tıpkı siyasal ve sosyal hayat gibi toplumu içine alan, onu ilgilendiren her alanda bir ikilemin ortasında kalan insan ve değerleri ile ortaya çıkmıştır. Tanzimat romanlarında dikkatimizi çeken ataerkillik ve onunla ilişkili eril söylem de bunlardan biri olarak tezahür etmektedir.

Osmanlı aydını bir taraftan modernleşmeye, öte yandan yönetim sistemini halk lehine çevirmeye uğraşmış; bunları yaparken de geleneklerin karşısında durmadan, İslam’ın değerleriyle ters düşmeden ve hatta çoğu zaman, görünen o ki, bir sentez reçetesi sunarak modernleşmeyi kimlik bağlamında dengelemeye çalışmıştır. Buradaki temel mesele, kimliğin reddi ya da kaybı olmadan modernleşmenin nasıl mümkün olacağı sorunsalı üzerinde düşünülmesidir. Bu çalışma, tam da bu ikilemin ortasında, bir taraftan yeniye adaptasyonun sağlanmaya, öte yandan

sahip olunan kimliğin korunmaya çalışıldığı bir dönemde ataerkillik söylemini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Elbette eril merkezli bir yaşam, felsefe ve anlayışın hâkim olduğu tek yer Osmanlı Devleti ve toplumu değildi. Batı'da ve hatta çoğunlukla dünyada da cinsiyetçilik bağlamında erkeklerin lehine olduğu bir yaşam anlayışının çok uzun asırlarca yaşandığı herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Buna, yaşadıkları dönemde Charlotte Bronte ve Emily Bronte'nin İngiliz toplumunda kendi isimleriyle roman yayımlamanın mümkün olmaması nedeniyle bir erkek adını kullanmak zorunda kaldıkları gibi pek çok örnek verilebilir. Fikirlerine sıklıkla başvurduğumuz filozofların kadınlar hakkındaki sözleri, Freud gibi modern çağın önemli bir isminin kadınlar hakkındaki düşünceleri ortadadır. Dolayısıyla Tanzimat Dönemi romanında ataerkillik ve eril söylem araştırması, problemin Osmanlı toplumuna has olmadığını bilmekle birlikte; kadınların birçok açıdan toplumsal hayata karışması, birtakım hakları olması gerektiğini vurgulayan Osmanlı aydınının, geleneksel erkek anlayışından kurtulamayışını, kurtulmuş gibi görüldüğü noktada bile yüzyıllardır kodlanan ortak bilinçdışının nasıl ortaya çıktığını göstermeyi amaçlamaktadır.

Kadın çalışmaları, erkek egemen (masculin) yaşamın bir problem olduğu anlaşılmaya/algılanmaya başlanmasından itibaren yapılmaktadır. Diğer taraftan sorunun merkezinde yer alan ataerkilliğin göstergesi eril anlayış konusunda doğrudan yapılmış pek fazla bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışma, edebiyatın bireysel olduğu kadar toplumsal bir ürün olduğu anlayışından hareketle edebiyat sahasında kadın çalışmalarına bir katkı olması amacıyla Tanzimat döneminin bu bağlamda değerlendirmesini yapmaktadır.

Çalışmanın “Giriş” kısmında ataerkillik ve eril söylem konusu, genel bir şekilde ele alınmıştır. Konuyla ilgili yapılan çalışma ve görüşler ile kavramlar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Birinci Bölüm’de Tanzimat Döneminde ataerkillik meselesi incelenmiştir. İkinci Bölüm’de dönemin en bilinen ve üzerinde durulan eserleri olmaları nedeniyle yayımlanma sırasına göre; *Felâtnun Bey’le Râkım Efendi*, *İntibah*, *Cezmi*, *Sergüzeşt*, *Müşâhedat*, *Zehra* ve *Araba Sevdası* romanları değerlendirilmiştir.

Bu çalışmanın ön okumasını yaparak katkıda bulunan Doç. Dr. Nilüfer İlhan’a, hayatımı anlamlı kılan eşim Murat, kızlarım Bilge ve Beren Savaş’a teşekkür ederim.

Özden Savaş
Ankara 2020